

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА**

НАВРОЦЬКИЙ ОЛЕКСІЙ ОЛЕКСІЙОВИЧ

УДК 342.95:342.726–053.2(477)

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДИТИНИ В УКРАЇНІ:
ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ**

12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Харків – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України
Кагановська Тетяна Євгеніївна,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна,
професор кафедри державно-правових дисциплін.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Рябченко Олена Петрівна,
Університет Державної
фіскальної служби України,
начальник кафедри адміністративного
права і процесу та митної безпеки;

доктор юридичних наук, доцент
Старинський Микола Володимирович,
Сумський державний університет,
професор кафедри міжнародного, європейського права
та цивільно-правових дисциплін;

доктор юридичних наук, доцент
Ващенко Юлія В'ячеславівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри адміністративного права.

Захист відбудеться «07» грудня 2018 року о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.051.28 у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 6, ауд. 431.

З дисертацією можна ознайомитись у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.

Автореферат розісланий «05» листопада 2018 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. А. Устименко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Створення належних організаційно-правових умов для повноцінного забезпечення прав і свобод дітей є важливим завданням для будь-якої сучасної демократичної держави. У контексті активного політико-правового зближення України з Європейським Союзом воно набуває ще більшої актуальності. Поглиблення євроінтеграційних процесів у нашій країні зумовлює гостру потребу в модернізації національної системи адміністрування прав і свобод дітей з позицій їх інтересів під час реалізації найважливіших державних реформ і здійсненні соціальних перетворень. Запит українського суспільства на побудову ефективної системи повноцінного захисту прав дитини і створення сприятливих умов для реалізації її правового статусу є виправданим, а його задоволення стане однією із гарантій повноцінного входження України до Європейського Союзу в найближчій історичній перспективі.

12 жовтня 2016 р. під час парламентських слухань у Верховній Раді України на тему «Права дитини в Україні: забезпечення, дотримання, захист» офіційно було констатовано, що в Україні особливо сильними є негативні тенденції у сфері забезпечення та захисту прав дітей, які становлять п'яту частину українського суспільства. Інтереси й потреби дітей часто відходять на другий план у діяльності посадових і службових осіб органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. Було також зазначено, що інституції державної влади при розробці законопроектів не завжди враховують наслідки прийняття тих чи інших законодавчих актів для дітей, стану їх здоров'я, рівня задоволення потреб у всебічному розвитку, соціального забезпечення, криміналізації мислення та ін. Подібний стан справ потребує якомога швидшого вирішення, вироблення ефективної методології подолання ситуації, що склалася. Первинним і найбільш важливим кроком у цьому напрямі є поєднання комплексного узагальнення і розробки теоретичних (доктринальних) і практичних засад адміністративно-правового регулювання забезпечення прав дитини в Україні, пошук і обґрунтування напрямів його удосконалення.

Теоретичним підґрунтям дослідження стали праці багатьох вітчизняних і зарубіжних учених-правознавців. Зокрема, з метою формування власної наукової позиції використовувалися напрацювання таких науковців, як: В. Б. Авер'янов, Ю. П. Битяк, І. О. Бандурка, В. І. Борисова, Ю. О. Буров, К. В. Бондаренко, Я. І. Бордіян, Ю. В. Ващенко, В. М. Гаращук, І. Г. Гончар, М. В. Грушко, А. М. Грищук, О. В. Губанова, Є. В. Додін, О. В. Джафарова, К. Є. Демиденко, Н. Г. Єрмілова, Р. В. Зуєв, В. О. Закриницька, Т. Є. Кагановська, О. С. Кайтанський, О. М. Кудрявцева, Н. Д. Когут, Т. Л. Кальченко, В. А. Крижановська, В. К. Колпаков, Л. В. Красицька, Н. М. Конончук, Е. В. Костіна, Я. М. Квітка, Л. Ф. Кривачук, С. Ю. Ківалов, Н. М. Крестовська, Л. О. Кожура, О. В. Мовчан, Т. О. Мацелик, Д. М. Лук'янець, К. Б. Левченко, Н. В. Логвінова, М. П. Легецький, Н. В. Лінник, В. В. Нагорна, С. В. Несинова, О. В. Негодченко, Я. С. Овчинникова, Р. М. Опацький, О. І. Озель, Н. М. Опольська, А. В. Пасічник, Н. В. Плахотнюк, О. В. Паньчук, А. В. Пшенична, С. Г. Поволоцька, О. С. Реус, О. П. Рябченко, В. О. Серьогін, І. А. Середницька, М. В. Старинський, Т. Л. Сироїд, С. А. Саблук, А. Ю. Строган, В. С. Тарасенко, Г. В. Толкачова, Н. В. Філіпова, Н. В. Хуторянська,

К. П. Ченкова, Ю. Ю. Чорновалюк, О. В. Шевченко-Бітенська, Р. В. Шаповал, С. А. Умінський, О. Г. Юхта, Н. В. Юськів, П. Я. Ярос, С. Kempe, J. M. Pfifner, R. Presthus, B. Franklin, M. Freedman та ін.

Нормативною основою дисертаційного дослідження стали акти міжнародного права в сфері захисту прав дитини, Конституція України, акти національного законодавства України з питань забезпечення прав дітей, законодавство про адміністративну відповідальність в Україні тощо.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тему дисертаційного дослідження обрано з урахуванням загальної мети реалізації Стратегії сталого розвитку «Україна–2020», яку затверджено Указом Президента України № 5/215 від 12 січня 2015 р. Дослідження виконувалося у відповідності до планових тем юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та напрямів наукових досліджень кафедри державно-правових дисциплін Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна на 2016–2019 роки «Реформування адміністративного права в умовах сучасних соціально-політичних трансформацій» (державний реєстраційний номер 0116U000915).

Мета і задачі дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в узагальненні та визначенні особливостей теоретичних і практичних засад адміністративно-правового регулювання забезпечення прав дитини в Україні, формуванні науково обґрунтованих пропозицій оптимізації законодавчого забезпечення адміністрування прав дитини з урахуванням сучасних соціальних реалій і зближення національної правової системи з правовою системою Європейського Союзу.

Мета дослідження обумовила постановку таких основних задач:

- висвітлити історико-правові аспекти становлення та інституційного оформлення феномену прав дитини;
- охарактеризувати основні тенденції наукової розробки інституту прав дитини у юридичній доктрині України;
- розкрити та уніфікувати особливості доктринального розуміння прав дитини;
- виявити й узагальнити особливості нормативно-правової регламентації прав дитини в Україні;
- визначити загальні засади законодавчого забезпечення адміністративно-правових відносин за участю дитини;
- проаналізувати та змістовно уніфікувати адміністративно-правові відносини за участю дітей;
- охарактеризувати адміністративну правосуб'єктність дитини як передумову виникнення адміністративно-правових відносин;
- встановити роль органів державної влади, місцевого самоврядування та інших суб'єктів у забезпеченні прав дитини в Україні та охарактеризувати форми адміністративно-правового сприяння реалізації прав дитини в Україні;
- окреслити адміністративно-правові гарантії забезпечення прав дитини в Україні;
- проаналізувати та узагальнити особливості адміністративної відповідальності за порушення прав дитини в Україні;

- на основі узагальнення зарубіжного досвіду адміністрування прав дитини висвітлити особливості публічного адміністрування у сфері забезпечення прав і законних інтересів дитини в зарубіжних державах;

- з урахуванням тенденцій зближення правових систем України і Європейського Союзу визначити вектори удосконалення публічного адміністрування прав дитини;

- сформулювати обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення національної системи адміністративно-правового регулювання забезпечення прав дитини.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі забезпечення прав дитини в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні і практичні засади адміністративно-правового регулювання забезпечення прав дитини в Україні.

Методи дослідження. Методологія виконання дисертаційного дослідження зумовлена його метою та задачами і ґрунтується на застосуванні системи загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, що забезпечило всебічність і об'єктивність при розкритті змісту досліджуваних явищ.

Зазначений вище підхід реалізовувався через застосування таких загальнонаукових методів, як системно-структурний метод та метод сходження від абстрактного до конкретного. Вони стали дієвим інструментом у дослідженні адміністративно-правових відносин за участю дітей, наданні характеристики таких відносин, визначенні особливостей адміністративної правосуб'єктності дитини в Україні, аналізі ефективності адміністративної відповідальності за порушення прав дітей в Україні (підрозділи 2.2, 2.4, 3.3), а також з'ясуванні функціонального навантаження органів державної влади і місцевого самоврядування в межах реалізації державної політики у сфері забезпечення прав дитини та встановленні основних форм адміністративно-правового сприяння реалізації прав дитини в Україні (підрозділи 2.3, 3.1).

При проведенні дослідження також використовувались такі спеціальні методи як конкретно-історичний, порівняльно-правовий, формально-догматичний, метод класифікації, метод аналогії, логіко-юридичний і логіко-семантичний методи. Зокрема, завдяки застосуванню конкретно-історичного методу було окреслено історичні аспекти формування інституту прав дитини як феномену юридичної дійсності у різних народів світу, враховуючи населення сучасної України (підрозділ 1.1), визначено тенденції наукової розробки інституту прав дитини у найновіший період історії розвитку національної правової науки (підрозділ 1.2).

Порівняльно-правовий метод став у нагоді при визначенні та порівняльному аналізі основних форм адміністрування прав і законних інтересів дитини у зарубіжних державах, а також співставленні відповідного зарубіжного і національного досвіду (підрозділи 4.1). Крім цього, за допомогою зазначеного методу було встановлено відмінності національних та зарубіжних моделей адміністративно-правового забезпечення прав дитини (підрозділ 4.2).

Використання формально-догматичного методу дало змогу визначити особливості нормативно-правової регламентації прав дитини в Україні на сучасному етапі (підрозділ 1.3), а також проаналізувати зміст актів міжнародного права і національного законодавства України, які визначають перелік прав дитини,

регламентують виникнення і розвиток адміністративно-правових відносин за участю дитини (підрозділи 2.1).

Метод класифікації дозволив встановити основні різновиди адміністративно-правових гарантій забезпечення прав дитини в Україні (підрозділ 3.2). Завдяки методу аналогії виокремлено найбільш ефективні організаційно-правові стандарти забезпечення прав дитини, які визначено на рівні правової системи Європейського Союзу, і запропоновано конкретні пріоритетні напрями оптимізації нормативно-правового забезпечення прав дитини в Україні (підрозділ 4.3).

Застосування логіко-семантичного та логіко-юридичного методів дозволило сформулювати авторські визначення понять «права дитини», «законний інтерес дитини», «адміністрування прав, свобод і законних інтересів дитини», «адміністративно-правові гарантії забезпечення прав дитини», уточнити вже існуючі дефініції понять «адміністративна відповідальність», «адміністративна дієздатність дитини», «адміністративна деліктоздатність дитини» тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є одним із перших в Україні комплексних досліджень, в якому висвітлюються теоретичні і практичні засади адміністративно-правового регулювання процесу забезпечення прав дитини в Україні, а також обґрунтовуються напрями їх оптимізації. У результаті виконання дисертаційного дослідження було сформульовано та обґрунтовано низку наукових положень, що є новими для вітчизняної правової доктрини і правозастосовної практики, зокрема:

уперше:

– визначено специфіку національної моделі законодавчої регламентації прав дитини, яка характеризується відсутністю в системі законодавства України уніфікованого нормативного акту, регуляторний потенціал якого всебічно був би спрямований на забезпечення прав, свобод і законних інтересів дитини (обґрунтовується, що положення чинного Закону України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р. № 2402–III хоча й зобов'язують державу вживати необхідних адміністративно-юрисдикційних заходів задля убезпечення дитини від можливого негативного впливу соціально-економічних, політичних, безпекових, культурних, екологічних умов життєдіяльності суспільства, проте не повністю відповідають потенційним загрозам прав і свобод дитини, які існують на сучасному етапі соціального розвитку в Україні);

– встановлено зміст та обґрунтовано критерії розмежування таких суміжних категорій як «законний інтерес дитини» та «індивідуальна потреба дитини». Зокрема, законний інтерес дитини має встановлену державою нормативно-правову форму закріплення, тоді як індивідуальна потреба формується залежно від особистих уподобань дитини; законний інтерес реалізується у передбаченому законодавством порядку, а задоволення індивідуальної потреби відбувається на підставі інших соціальних регуляторів; законний інтерес на відміну від індивідуальної потреби може забезпечуватися заходами адміністративно-правового примусу; законний інтерес у порівнянні з індивідуальною потребою є складовою правового статусу дитини; законний інтерес має загальний характер для всіх суб'єктів, що мають правовий статус дитини, а індивідуальна потреба обумовлюється конкретними соціальними умовами розвитку дитини;

– розкрито особливості прав дитини як об'єкта адміністративних відносин, які полягають у тому, що: 1) права дитини підлягають особливій посиленій охороні та захисту з боку держави; 2) задля недопущення незаконного посягання на права дитини як об'єкт адміністративних правовідносин держава створює особливу систему адміністративно-правових гарантій їх реалізації з метою захисту прав і законних інтересів як самої дитини, так і її батьків чи представників, які беруть участь в адміністративних правовідносинах в інтересах дитини;

– наведено визначення поняття «адміністративно-правові гарантії забезпечення прав дитини» як комплексу (системи) передбачених чинним національним законодавством державно-владних засобів впливу на соціальне середовище з метою створення умов для безперешкодної реалізації дітьми своїх прав, захисту в разі існування загрози посягання, відновлення і компенсації у разі порушення відповідно до стандартів, що передбачені міжнародними документами Організації Об'єднаних Націй у сфері прав дитини, національним законодавством України та запропоновано їх диференціацію на нормативні, організаційні та безпекові гарантії;

– розкрито особливості адміністративної дієздатності дитини, реалізація якої безпосередньо пов'язана з її знаннями, осмисленим бажанням незалежно від віку власними діями свідомо реалізовувати свої права і захищати законні інтереси, вимагати від держави адміністративно-правового сприяння цьому;

– сформовано перелік основних форм адміністративно-правового сприяння реалізації прав дитини: 1) законотворча і підзаконна нормотворча діяльність державних органів, що спрямована на створення правових приписів, які регламентують права дитини, гарантії їх реалізації; 2) управління виховними, навчальними, культурними закладами, у яких діти реалізують право на освіту, спілкування, право на інформацію і т.д.; 3) державне сприяння у створенні і діяльності дитячих громадських організацій; 4) адміністрування органами державної влади порядку прийняття і розгляду заяв та клопотань дітей щодо реалізації їх прав і законних інтересів та скарг про їх порушення; виокремлення у структурі правоохоронних органів спеціальних підрозділів, які займаються питаннями протидії злочинності серед неповнолітніх; 5) встановлення державних процедур усиновлення, піклування та контролю за їх виконанням, безоплатне представлення інтересів дитини у судових інстанціях, протидія насильству серед дітей і дискримінації; 6) розробка і реалізація державних програм розвитку дитини; 7) здійснення відомчого державного контролю за діяльністю посадових осіб, які відповідальні за втілення політики щодо дотримання прав дітей на всіх рівнях, а також ефективне вирішення питань охорони здоров'я дітей, організації їхнього дозвілля тощо;

– з урахуванням перспектив імплементації положень Угоди про асоціацію з Європейським Союзом у національну практику державного будівництва обґрунтовано концептуальні напрями удосконалення стану адміністративно-правового регулювання забезпечення прав дітей в Україні: удосконалення загальних умов для забезпечення фізичної безпеки дитини, посилення протидії дитячій праці, підвищення ефективності адміністративно-владної політики в частині залучення дітей до фізичної культури і спорту, модернізація заходів соціального захисту дитини в Україні, посилення адміністративно-правових заходів недопущення проявів дискримінації серед дітей, перегляд існуючих адміністративних заходів, що

забезпечують культурно-освітній розвиток дитини, створення і впровадження ефективної статистичної системи, яка б відображала основні показники соціального становища дитини;

– доведено доцільність внесення змін у національне законодавство України з метою оптимізації адміністративно-правового забезпечення реалізації прав дитини. Зокрема, пропонується доповнити статтю 53 чинної редакції Конституції України положеннями, які б зобов'язували батьків (осіб, що їх замінюють) створювати умови для одержання дітьми дошкільної освіти і організовувати ранній освітній розвиток дитини; надати у законодавстві визначення таких категорій як «повноцінне життя та розвиток дитини», «умови для повноцінного життя та розвитку дитини», «безпека дитини», «добробут дитини», «сімейне оточення дитини», «піклування про дитину», «особливе піклування про дитину»; закріпити на законодавчому рівні правовий статус Державного уповноваженого з прав дитини; закріпити на законодавчому рівні інформаційні права дітей як учасників процесів інформаційного обміну в Інтернет-середовищі тощо).

удосконалено:

– наукове розуміння змісту категорій «правовий статус дитини» і «права дитини» та співвідношення між ними як загального явища та його складової частини;

– доктринальні положення про особливості прав дитини як соціально-юридичного феномену, зокрема, щодо того, що дитина наділена ширшим переліком прав порівняно з іншими категоріями населення; відсутності ієрархічності соціальної важливості прав дитини; наповнення більшості прав дитини соціальним змістом; особливої охорони цих прав з боку держави; уособленості у правах дитини кращих загальносвітових стандартів антидискримінаційної політики держави у будь-якому прояві, що обумовлює пріоритетність їх адміністрування державою як універсальної соціальної цінності тощо;

– наукові підходи до класифікації прав дитини. Запропоновано залежно від сфери життєдіяльності дитини виокремлювати: природні права й свободи дитини, громадянські (особисті) права дитини, права дитини у сфері публічно-громадського життя, права дитини у сфері культурно-духовного розвитку, права дитини в сфері економічних відносин і праці, права дитини у сфері оздоровлення та відпочинку, права дитини у сфері соціального забезпечення, права дитини як члена сім'ї, права дитини, яка має статус біженця або розлученої з сім'єю;

– базу доктринальних знань про проблематику реалізації захисної функції адміністративної відповідальності за порушення прав дитини в Україні, що обумовлено відсутністю у чинному Кодексі України про адміністративні правопорушення окремого розділу, яким би було унормовано питання адміністративної відповідальності за порушення прав дитини в Україні;

– пропозиції щодо оптимізації процесу імплементації стандартів Європейського Союзу в частині забезпечення прав особи у національну практику адміністративно-правового регулювання захисту прав і забезпечення законних інтересів дитини.

дістали подальшого розвитку:

– система наукових знань та уявлень про основні форми публічного адміністрування прав дитини у таких зарубіжних державах як Сполучені Штати

Америки, Канада, Великобританія, Нова Зеландія, Ізраїль, Люксембург, Голландія, Німеччина, Австрія, Італія, Бельгія, Македонія, Польща, Молдова;

– наукові положення про адміністрування соматичних прав дитини, інформаційних прав дитини, захист прав дитини як учасника інформаційних процесів;

– база наукових знань про роль і значення органів державної влади і місцевого самоврядування як суб'єктів адміністративно-правового забезпечення прав дитини в Україні.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що положення дисертації становлять як науково-теоретичний інтерес для вчених, які у подальшому будуть займатися подібною або суміжною проблематикою, так і сприятимуть органам й посадовим особам державної влади і місцевого самоврядування у процесі організації та здійснення діяльності із забезпечення прав і законних інтересів дітей.

Сформульовані положення, пропозиції та висновки можуть бути використані у:

– науково-дослідній сфері – для формування теоретичного підґрунтя подальших наукових досліджень адміністративно-правового регулювання реалізації прав дитини в Україні;

– правотворчості – як основа для реформування національного адміністративного законодавства, що регулює різноманітні аспекти забезпечення реалізації дітьми своїх прав у різних сферах суспільних відносин і різних соціальних умовах (довідка Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Верховної Ради України щодо можливості використання положень дисертаційного дослідження у законодавчій роботі);

– правозастосовній діяльності – для підвищення ефективності діяльності державних інституцій і посадових осіб, до сфери компетенції яких входить забезпечення та захист прав, свобод, законних інтересів дитини (довідка-акт про впровадження результатів дисертаційного дослідження у діяльність Департаменту служб у справах дітей Харківської міської ради);

– навчальному процесі – як ідейно-інформаційне підґрунтя для формування змістовного наповнення і викладання таких навчальних дисциплін, як «Адміністративне право», «Захист прав і свобод дитини в Україні», «Адміністративно-юрисдикційна діяльність із захисту прав дитини» та спеціальних навчальних курсів з відповідної тематики.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження оприлюднено та обговорено на засіданні кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та на міжнародних і всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях і круглих столах, зокрема, на: Міжнародній науково-практичній конференції «Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми» (м. Харків, 13 листопада 2015 р.); VII Науковому круглому столі молодих вчених, аспірантів та магістрів «Верховенство права – основоположний принцип правової держави» (м. Харків, 18 грудня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Міжнародні організації та міжнародне право XXI століття: етапи становлення, сучасний стан та перспективи розвитку» (м. Харків, 19 лютого 2016 р.); XII Міжнародній науковій конференції молодих вчених та студентів «Від громадянського суспільства – до правової

держави» (м. Харків, 22 квітня 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми» (м. Харків, 25 листопада 2016 р.); VIII Науковому круглому столі молодих вчених, аспірантів та магістрів «Верховенство права – основоположний принцип правової держави» (м. Харків, 16 грудня 2016 р.); XXI Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (м. Переяслав-Хмельницький, 31 січня 2017 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Законодавство України: недоліки, проблеми систематизації та перспективи розвитку» (м. Херсон, 10–11 лютого 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні» (м. Ужгород, 17–18 лютого 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Справедливість у юриспруденції: теорія та практика» (м. Київ, 23 лютого 2017 р.); IX Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Гуманітарний простір науки: досвід та перспективи» (м. Переяслав-Хмельницький, 27 лютого 2017 р.); XIII Міжнародній науково-практичній конференції «Від громадянського суспільства – до правової держави» (м. Харків, 21 квітня 2017 р.); Круглому столі «Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми» (м. Харків, 27 жовтня 2017 р.); Науково-практичному круглому столі «Сучасна дипломатія: теорія та практика» (м. Харків, 21 грудня 2017 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасна міжнародна безпека: виклики глобалізації» (м. Харків, 29 березня 2018 р.).

Публікації. Основні теоретичні і практичні висновки, положення та пропозиції дисертаційного дослідження викладено у тридцяти семи публікаціях, зокрема, у одній монографії, сімнадцятих наукових статтях у фахових наукових виданнях України, чотирьох статтях, опублікованих у зарубіжних наукових юридичних виданнях, а також п'ятнадцятих тезах доповідей на міжнародних та вітчизняних наукових та науково-практичних конференціях і круглих столах.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, що включають тринадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 471 сторінку, з них основна частина тексту викладена на 386 сторінках. Список використаних джерел нараховує 527 найменувань і викладений на 56 сторінках, додаток – на 7 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність дисертаційної роботи, її зв'язок з науковими планами та програмами; визначено мету та задачі, об'єкт та предмет дослідження; надано характеристику методологічних основ дисертаційної роботи; розкрито ступінь наукової новизни одержаних результатів, характер та результати їх апробації; структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Права дитини як об'єкт дослідження у сучасній юридичній доктрині України» містить три підрозділи і присвячений комплексному аналізу стану розробки вітчизняною юридичною наукою інституту прав дитини.

У підрозділі 1.1 «Історико-правові аспекти становлення та інституційного оформлення феномену прав дитини» висвітлено історико-правові аспекти становлення прав дитини як феномену соціально-юридичної дійсності і самостійного правового інституту.

Запропоновано умовну періодизацію становлення та інституційного оформлення прав дитини, яка охоплює чотири періоди: від найдавніших часів і до початку Середньовіччя (I–V ст.), епоха Середньовіччя (V–XIV ст.), епоха Нового часу (XIV–початок XX ст.) і четвертий період – Новітній час (початок XX–початок XXI ст.). Зазначено, що традиції державотворення на теренах більшості сучасних демократичних держав визначали інтереси дитини як об’єкт посиленого захисту з боку публічної адміністрації. Це проявлялося у культивуванні шанобливого ставлення батьків до дитини, розумному залученню дитини до суспільно корисної праці, стимулюванні суспільної активності дітей, увазі влади до соціальних потреб дитини.

Наведено характеристику управлінської політики державної адміністрації щодо забезпечення прав дітей у XIX–XX ст. на українських землях. Зокрема, на прикладі реалізації дитиною права на освіту проілюстровано дискримінаційну складову у реалізації дітьми етнічних українців права на освіту у західних регіонах України у період Польського панування до 1939 р. Визначено особливості політики радянської влади на Україні в частині організаційно-правового сприяння забезпеченню прав дитини.

На основі аналізу положень Конституцій УРСР 1919 р. і 1929 р., Конституції УРСР 1937 р. окреслено та охарактеризовано спектр прав дитини і визначено перелік і зміст тогочасних гарантій їх забезпечення (гарантування безоплатності початкової та вищої освіти, створення системи державних стипендій, заснування системи безоплатного оздоровлення та лікування дітей незалежно від соціального статусу, введення юридичної відповідальності за примусову працю дітей, надання жінкам відпустки зі збереженням грошового утримання у зв’язку із вагітністю та пологами тощо). На основі узагальненого опрацювання історичних фактів висвітлено певні риси соціального положення дитини у період окупаційної влади на території України у період Другої світової війни.

Акцентовано увагу на тому, що після Другої світової війни під егідою Організації Об’єднаних Націй почала формуватися сучасна система міжнародно-правового регулювання правового статусу дитини, були визначені основні її права (право на ім’я, право на громадянство, право на освіту, право на відпочинок, право на доступну медичну допомогу, права дітей з обмеженими фізичними можливостями, права дітей, що залишилися без батьківського піклування та ін.), сформовано уніфіковані міжнародно-правові стандарти забезпечення прав дитини.

Проаналізовано правові засади забезпечення прав дітей у Радянській Україні у другій половині XX ст. Акцентовано увагу на особливій значущості прийняття Генеральною Асамблеєю Організації Об’єднаних Націй 20 листопада 1989 р. Конвенції про права дитини, яку сьогодні увесь цивілізований світ вважає «світовою конституцією для дітей» і яку було ратифіковано Україною 27 лютого 1991 р.

Підкреслено, що, незважаючи на певні відмінності, історія розвитку сучасної цивілізації характеризується тим, що у будь-якому суспільстві діти традиційно займали і займають сьогодні особливе місце у соціумі, а інститут прав дитини є

важливим надбанням правової культури. Зазначено, що в Україні держава приділяє посилену увагу дітям, задоволенню їх потреб, законних інтересів, забезпеченню безпеки і добробуту тощо.

Підрозділ 1.2 «Тенденції наукової розробки та доктринальне розуміння інституту прав дитини у юридичній доктрині України» присвячено характеристиці основних здобутків вітчизняних науковців, у центрі уваги яких були права дитини.

Зазначено, що наукова розробка прав дитини в Україні бере свій початок з перших днів національного державотворення після проголошення державної незалежності у 1991 р.

Виокремлено та розкрито основні соціально-правові чинники актуалізації інтересу вітчизняних правознавців-дослідників до феномену прав дитини. Зокрема, вказано, що зростання інтересу до дослідження прав дитини зумовлено оновленням системи національного законодавства, самостійні акти якого регулювали різноманітні аспекти забезпечення прав дитини; необхідністю вирішення низки нагальних соціальних проблем, в основі яких були нові для нашого суспільства форми порушення основних прав дитини як члена соціуму і учасника суспільних відносин; активізацією процесів зближення України з Європейським Союзом та іншими державами; новими викликами у сфері забезпечення внутрішнього правопорядку та національної безпеки.

На основі узагальненого аналізу наукових праць вітчизняних вчених щодо проблематики прав дитини виокремлено чотири основні тенденції наукової розробки інституту прав дитини: а) розробка інституту прав дитини як історико-правової цінності українського суспільства і явища юридичної дійсності в цілому; б) науковий аналіз прав дитини як об'єкта міжнародно-правового регулювання; в) дослідження прав дитини як частини правового статусу людини і громадянина, а також правових механізмів їх забезпечення; г) дослідження прав дитини як об'єкта адміністративно-юрисдикційної діяльності органів державної влади. Зроблено висновок про те, що права дитини досліджувалися вітчизняними правниками переважно з позицій міждисциплінарного підходу.

Встановлено, узагальнено і систематизовано особливості змісту сучасних доктринальних розробок інституту прав дитини, а саме: права дитини сучасною юриспруденцією досліджуються і розглядаються як важливий інститут правової дійсності, який постійно потребує всебічного наукового аналізу і вивчення; методологічною засадою дослідження вітчизняними правниками прав дитини є міждисциплінарний підхід, відповідно до якого права дітей досліджуються одночасно з позицій різних юридичних спеціальностей з урахуванням предмета галузевої юридичної науки, на якій спеціалізується конкретний науковець; права дитини вітчизняна юридична доктрина розглядає як абсолютну соціальну цінність, що перебуває під особливою охороною держави і прогресивної міжнародної спільноти; сучасні наукові розробки прав дитини здебільшого мають на меті вироблення науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення організаційно-правових механізмів забезпечення та захисту прав, свобод і законних інтересів дитини на національному рівні відповідно до сучасних стандартів, які закладені у нормах міжнародно-правових актів; останні двадцять років автори наукових праць, у центрі уваги яких стоять права дитини, обґрунтовують тезу про те, що увага органів державного управління всіх рівнів до забезпечення прав дитини і охорони

дитинства є недостатньою і потребує оновлення на основі якісної наукової бази.

У підрозділі 1.3 «Особливості нормативно-правової регламентації прав дитини в Україні на сучасному етапі» виокремлено та розкрито характерні риси, притаманні сучасному стану нормативно-правової регламентації прав дитини в Україні, а також наведено їх класифікацію.

Відзначено, що сучасну основу нормативно-правової регламентації прав дітей в Україні становить Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р. № 2402-III. Його положення нормативно зобов'язують всі ланки державного апарату вживати заходи, спрямовані на убезпечення дитини від реального чи потенційно можливого негативного впливу соціально-економічних, політичних, безпекових, культурних, екологічних умов життєдіяльності українського суспільства. Виокремлено такі особливості національної моделі правової регламентації прав дитини в Україні: а) для юридичної регламентації прав дитини є характерним їх закріплення в багатьох актах діючого законодавства, які мають різний предмет правового регулювання, різну юридичну силу, різну структуру і особливості регуляторного потенціалу; б) порівняно з іншими категоріями фізичних осіб правовий статус дитини передбачає значно ширший перелік прав, що вказує на легітимізацію особливого положення дитини в суспільстві і визнання всіма ланками державного управління в якості особливого об'єкта державного адміністрування; в) нормативне закріплення правового порядку реалізації окремих прав дитини відбувається з урахуванням ступеня фізичного розвитку, психічної та розумової зрілості дитини, що потребує спеціального режиму адміністрування з боку держави, включаючи належний правовий захист.

За результатами аналізу нормативно-правової регламентації прав дитини як складової її правового статусу запропоновано авторський варіант визначення прав дитини як передбачених нормами чинного законодавства і гарантованих державним впливом можливостей самостійно вчиняти дії, спрямовані на створення умов для її повноцінної життєдіяльності задля досягнення добробуту у всіх сферах суспільного життя, а також вимагати обов'язковості вчинення таких дій третіми особами або державою у випадках, передбачених законом.

Зауважено, що повноцінна життєдіяльність і добробут є центральними сутнісними характеристиками змістовного наповнення прав дитини. Саме соціальні умови добробуту передбачають, що у дитини є всі можливості для задоволення потреб її всебічного розвитку. Запропоновано класифікацію прав дитини залежно від сфери її життєдіяльності на кілька самостійних груп: природні права й свободи дитини, громадянські (особисті) права дитини, права дитини у сфері публічно-громадського життя, права дитини у сфері культурно-духовного розвитку, права дитини у сфері економічних відносин і праці, права дитини у сфері оздоровлення та відпочинку, права дитини у сфері соціального забезпечення, права дитини як члена сім'ї, права дитини, яка має статус біженця або розлученої з сім'єю.

Зроблено акцент на тому, що групи прав дитини не є вичерпними, вони взаємопов'язані за змістом і відображають особливі соціально-правові можливості дитини як громадянина і члена соціуму.

Розділ 2 «Адміністративно-правові відносини за участю дитини», який складається з чотирьох підрозділів, присвячено науковому аналізу особливостей адміністративно-правових відносин, учасником яких є дитина.

У підрозділі 2.1 «Дитина як учасник адміністративно-правових відносин» охарактеризовано дитину як потенційного учасника адміністративно-правових відносин. Відзначено, що адміністративно-правові відносини, учасником яких є дитина, є площиною, у якій втілюється політика держави у сфері забезпечення прав дитини, їх дотримання, захисту та оновлення у разі порушення.

Запропоновано авторський підхід до визначення видів адміністративно-правових відносин за участю дитини. Основним критерієм класифікації обрано функціональну спрямованість правових норм, на підставі яких формуються відповідні відносини. За вказаним критерієм виокремлено регулятивні та охоронні адміністративно-правові відносини. Сформульовано й інші критерії класифікації зазначеного виду правових відносин: кількісний склад учасників, призначення у механізмі правового регулювання, тривалість у часі, метод правового регулювання взаємодії суб'єктів, ступінь конкретизації у законодавстві.

Визначено особливості, які вирізняють дитину серед інших учасників адміністративно-правових відносин. Відзначено, що участь дитини в адміністративно-правових відносинах надає певної специфіки їх змісту, адже дитина користується лише притаманними їй особливими правами. Показово це проявляється за умов настання ординарних юридичних фактів, які породжують соціальні правовідносини (наприклад, інвалідність дитини передбачає можливість реалізації нею більшого спектру прав). Вказано на соціальну важливість адміністративно-правових відносин за участю дитини, які формуються у процесі реалізації права на інклюзивну освіту.

Наголошено, що запровадження в Україні засад управління інклюзивною освітою (створення Інклюзивно-ресурсного центру) на сьогодні має не лише позитивні наслідки. Зокрема, зроблено висновок, що не досить транспарентним та практичним вбачається механізм взаємодії новоствореної інституції та окремих класів загальноосвітніх шкіл у питаннях взаємодії між собою. Зазначено, що органи публічної адміністрації наразі лише напрацьовують практику налагодження механізму функціонування інклюзивної освіти у майбутньому.

У межах підрозділу 2.2 «Адміністративно-правові засади забезпечення прав та законних інтересів дитини як учасника адміністративно-правових відносин» здійснено систематизацію адміністративно-правової основи забезпечення прав дитини шляхом виокремлення міжнародного компонента (акти міжнародного права, які містять універсальні положення і засади у галузі прав дитини) і національного правового підґрунтя (акти системи національного законодавства України, що регулюють питання адміністрування прав і законних інтересів дитини).

На підставі аналізу доктринальних положень науки адміністративного права та практики забезпечення прав дитини запропоновано виокремлювати обов'язкові та факультативні елементи адміністративно-правових засад забезпечення прав і законних інтересів дитини в Україні.

До числа обов'язкових елементів віднесено: нормативну адміністративно-правову основу адміністрування прав дитини, якою регламентовано забезпечення прав та законних інтересів дитини на сучасному етапі державного розвитку України; пріоритетні напрями адміністрування прав дитини, які визначено у законі; принципи адміністративно-правового регулювання процесів забезпечення прав та законних інтересів дитини; встановлення кола суб'єктів публічного адміністрування та

визначення кола їх завдань, функцій та повноважень у сфері забезпечення прав та законних інтересів дитини; належне кадрове забезпечення інституцій публічного адміністрування, які здійснюють діяльність у сфері забезпечення прав та законних інтересів дитини; механізм контролю та нагляду щодо забезпечення прав та законних інтересів дитини.

Факультативними складовими адміністративно-правових засад забезпечення прав та законних інтересів дитини запропоновано вважати організацію міжнародного співробітництва у сфері забезпечення прав та законних інтересів дитини; фінансування, спрямоване на задоволення потреб дитини та особливості взаємодії органів публічного адміністрування у сфері забезпечення прав та законних інтересів дитини.

Зауважено, що аналіз адміністративно-правової основи забезпечення прав та законних інтересів дитини дав змогу виокремити і розкрити сутність кількох пріоритетних напрямів для їх належного забезпечення: створення сприятливих умов для життя та розвитку дитини, забезпечення рівних соціальних можливостей для всіх дітей, зміцнення інституту сім'ї та формування відповідального батьківства, убезпечення дитини від насильства, створення дружньої до дитини системи правосуддя, забезпечення захисту прав та інтересів дитини в умовах воєнних дій чи збройного конфлікту, створення безпечного інформаційного простору для дітей.

У підрозділі 2.3 «Адміністративна правосуб'єктність дитини як передумова виникнення адміністративно-правових відносин» наведено розгорнуту характеристику адміністративної правосуб'єктності дитини.

Обґрунтовується позиція, яка полягає в тому, що адміністративна правосуб'єктність дитини складається з трьох обов'язкових елементів: адміністративної правоздатності, адміністративної дієздатності та адміністративної деліктоздатності. Доведено, що адміністративна правосуб'єктність дитини є найбільш важливою передумовою виникнення адміністративно-правових відносин за участю дітей. Наведено розгорнуту характеристику елементів адміністративної правосуб'єктності дитини.

Зазначено, що адміністративна правоздатність набувається дитиною у пасивній формі і являє собою початкову, невід'ємну, самостійну складову адміністративної правосуб'єктності дитини, яка є передумовою настання адміністративної дієздатності та деліктоздатності дитини і підтверджується процедурою визнання і реєстрації державою факту її народження.

Акцентовано увагу на розкритті сутності адміністративної дієздатності дитини, під якою запропоновано розуміти невід'ємну самостійну складову адміністративної правосуб'єктності дитини, настання якої пов'язано з набуттям дитиною статусу учасника адміністративно-правових відносин. Підкреслено особливість адміністративної дієздатності дитини, яка полягає у тому, що адміністративна дієздатність набувається за умови наявності у дитини необхідних здатностей, вмінь, навичок, знань, бажань незалежно від її віку власними діями реалізовувати свої права, усвідомлюючи значення своїх дій, що носять адміністративно-правовий характер.

Вказано, що адміністративна деліктоздатність дитини поряд із адміністративною правоздатністю та адміністративною дієздатністю також є обов'язковим елементом адміністративної правосуб'єктності дитини і передбачає

здатність дитини усвідомлювати протиправний характер здійснюваних нею дій та здатність вчинити адміністративне правопорушення, за скоєння якого настає адміністративна відповідальність. Зазначено, що дитина повинна не тільки мати змогу керувати своїми діями, а й повинна усвідомлювати, що її дії є протиправними, забороненими, негативними, антизаконними.

Підрозділ 2.4 «Органи державної влади, місцевого самоврядування та інші суб'єкти забезпечення прав дитини в Україні» присвячено розкриттю низки питань щодо ролі і значення діяльності уповноважених державних інституцій, які офіційно зобов'язані забезпечувати права і свободи дитини.

Відзначено, що сьогодні особливістю діяльності державно-владних інституцій як суб'єктів забезпечення прав дитини є триваючі процедури зміни їх компетенції у цьому напрямі, що обумовлено процесами децентралізації влади і перерозподілом повноважень між органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування.

Окреслено проблематику функціонування Уповноваженого Президента України з прав дитини: встановлено, що чинне законодавство закріплює лише завдання та значний перелік його прав, практично не передбачаючи повноважень даного інституту. Крім цього, викладено позицію щодо того, що чинником зниження ефективності діяльності Уповноваженого Президента України з прав дитини є значна можливість політичної залежності від Глави держави. На підставі наведеного сформовано пропозицію щодо запровадження інституту Державного уповноваженого з прав дитини, правовий статус якого буде визначатися на законодавчому рівні Верховною Радою України.

На підставі аналізу ролі Кабінету Міністрів України як органу, що забезпечує права дитини, висвітлено прогалини у нормативно-правовому забезпеченні його діяльності в частині регламентації контрольних повноважень у відповідній сфері. Висвітлено специфіку діяльності служб у справах дітей, підрозділів Національної поліції України, спеціальних виховних установ Державної кримінально-виконавчої служби України, центрів соціально-психологічної реабілітації дітей та інших суб'єктів, що уповноважені здійснювати функції адміністративно-юрисдикційного характеру, спрямовані на захист і сприяння реалізації прав і законних інтересів дітей.

У Розділі 3 «Права дитини як об'єкт публічного адміністрування в Україні», який складається з трьох підрозділів, охарактеризовано права дитини як об'єкт публічного адміністрування в Україні.

У підрозділі 3.1 «Основні форми адміністративно-правового сприяння реалізації прав дитини в Україні» аргументовано стверджується, що адміністративне сприяння доцільно вирізняти з-поміж таких суміжних понять, як державне управління, публічне управління, публічна адміністрація. Зауважено, що адміністративно-правове сприяння реалізації прав дитини є самостійним видом публічної діяльності, що регламентована нормативно-правовими актами та здійснюється органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, має владний, управлінський, виконавчо-розпорядчий характер та спрямована на втілення державної політики й виконання законів України, а також міжнародних договорів щодо забезпечення прав дитини.

Диференційовано і систематизовано основні форми адміністративно-правового сприяння забезпеченню прав дитини та складено їх авторський перелік. Так,

запропоновано виокремлювати законотворчу і підзаконну нормотворчу діяльність державних органів, що спрямована на створення правових приписів, які регламентують права дитини, гарантії їх реалізації; управління виховними, навчальними, культурними закладами, у яких діти реалізують право на освіту, спілкування; державне сприяння у створенні і діяльності дитячих громадських організацій; адміністрування органами державної влади порядку прийняття і розгляду заяв та клопотань дітей щодо реалізації своїх прав і законних інтересів та скарг про їх порушення; виокремлення у структурі правоохоронних органів спеціальних підрозділів, які займаються питаннями протидії злочинності серед неповнолітніх; встановлення державних процедур усиновлення, піклування та контроль за їх виконанням; безкоштовне представлення інтересів дитини у судових інстанціях; протидію насильству серед дітей і дискримінації; розробку і реалізацію державних програм розвитку дитини; здійснення відомчого державного контролю за діяльністю посадових осіб, які відповідальні за втілення політики щодо дотримання прав дітей на всіх рівнях, а також питання охорони здоров'я дітей, організації дозвілля тощо.

Зроблено акцент на позитивному впливі на загальний рівень реалізації в Україні прав дитини у межах пілотного проекту «Створення системи надання послуг раннього втручання», спрямованого на забезпечення розвитку дитини, збереження її здоров'я та життя у період з 2017 по 2020 рр.

Зауважено, що підписання Урядом України, Дитячим фондом Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ), міжнародними та національними громадськими організаціями меморандуму щодо запровадження національної платформи раннього втручання стане дійовим чинником формування новітніх для національної практики форм адміністративно-правового сприяння реалізації прав дітей.

У підрозділі 3.2 «Адміністративно-правові гарантії забезпечення прав дитини в Україні» розкрито практичну роль гарантій реалізації дитиною своїх прав, свобод і законних інтересів. Запропоновано авторський варіант визначення адміністративно-правових гарантій забезпечення прав дитини як комплексу (системи) передбачених чинним національним законодавством державно-владних засобів впливу на соціальне середовище з метою створення умов для безперешкодної реалізації дітьми своїх прав, їх захисту у разі посягання, відновлення і компенсації у разі порушення відповідно до стандартів, що передбачені міжнародними документами Організації Об'єднаних Націй у сфері прав дитини, Законом України «Про охорону дитинства» та іншими законодавчими і підзаконними нормативно-правовими актами.

Запропоновано класифікацію адміністративно-правових гарантій забезпечення прав дитини в Україні на дві групи: нормативно-правові та організаційно-правові адміністративні гарантії. Нормативно-правові адміністративні гарантії забезпечення прав дитини закріплені в нормативних актах законодавства України і являють собою сукупність адміністративно-правових норм, які передбачають формальні механізми забезпечення і захисту прав дитини. Окремою групою виокремлено безпекові гарантії забезпечення прав дитини як підвид нормативно-правових адміністративних гарантій. За своєю сутністю безпекові гарантії являють собою спеціальні положення законодавства, що передбачають механізми і засоби додаткового забезпечення (захисту) прав і законних інтересів за умов, коли існують підвищені ризики порушення прав дитини і завдання їй шкоди.

Організаційно-правові адміністративні гарантії є системою засобів реалізації управлінської діяльності органів публічного адміністрування, що спрямовані на створення найбільш сприятливих умов для безперешкодної реалізації дитиною своїх прав, свобод, законних інтересів. Групу організаційно-правових гарантій розподілено на універсальні та спеціальні. Універсальні гарантії прав дитини розповсюджуються на всіх дітей, що знаходяться на території України і покликані забезпечувати право дитини на життя та охорону здоров'я, здоровий розвиток, збереження індивідуальності, особисту недоторканість, освіту тощо. У свою чергу, спеціальні гарантії спрямовані на забезпечення прав окремих категорій дітей (дітей, що проживають окремо від батьків; дітей, що можуть бути усиновленими; дітей, які є учасниками судових процесів; дітей, що опинилися в умовах надзвичайних обставин або збройних конфліктів; дітей, що бажають одержати статус біженця та ін.).

У підрозділі 3.3 *«Адміністративна відповідальність за порушення прав дитини»* проаналізовано дієвість інституту адміністративної відповідальності за порушення прав дітей. Запропоновано вказаний вид юридичної відповідальності визначати як форму адміністративно-юрисдикційної діяльності держави, яка має на меті забезпечити захист прав дитини від протиправних посягань; форму реагування держави за посягання на дитину, права якої мають абсолютну соціальну цінність.

Обґрунтовано авторський варіант дефініції «адміністративна відповідальність за порушення прав дітей» – це особливий вид юридичної відповідальності, що настає за порушення прав дітей як особливого об'єкта адміністративно-правового сприяння і виражається у застосуванні до винних осіб у встановленому законом порядку адміністративних стягнень з метою їх покарання, відшкодуванні завданих дитині і її родині збитків, поновленні порушеного права.

Визначено проблематику адміністративної відповідальності за порушення прав дитини, яка полягає у тому, що у чинному Кодексі України про адміністративні правопорушення бракує окремого розділу, яким би було унормовано питання відповідальності за порушення прав дитини. Наголошено, що доцільно унормувати питання адміністративної відповідальності посадових осіб органів влади і місцевого самоврядування за неналежне здійснення посадових обов'язків по сприянню або безпосередньому забезпеченню (захисту) прав і законних інтересів дітей. Наведене дозволить подолати численні прикладні проблеми, пов'язані з притягненням до адміністративної відповідальності за порушення прав дитини, та вирішить проблему розмежування адміністративної відповідальності за порушення прав дитини фізичної особи і посадової особи (посадовця) за одне й те саме правопорушення.

Розділ 4 «Зарубіжний досвід адміністрування прав дитини і можливості його адаптації в Україні» складається з трьох підрозділів і містить наукову інформацію про особливості адміністрування прав дитини у зарубіжних державах і перспективи його впровадження у правову систему України.

У підрозділі 4.1 *«Особливості публічного адміністрування у сфері забезпечення прав і законних інтересів дитини в зарубіжних державах»* проаналізовано закордонну практику реалізації форм державного адміністративного сприяння повноцінному втіленню прав і свобод дитини з урахуванням різних етапів її вікового розвитку, соціального і сімейного стану, особливостей сформованих традицій державного управління.

На основі аналізу організаційно-правового підґрунтя і вивчення практики публічного адміністрування прав дитини у таких державах, як Сполучені Штати Америки, Канада, Великобританія, Нова Зеландія, Ізраїль, Люксембург, Голландія, Німеччина, Австрія, Італія, Бельгія, Македонія, Польща, Молдова було виокремлено найбільш поширені у закордонній практиці його форми. Зокрема, це: функціонування інституцій ювенальної юстиції; державне сприяння у забезпеченні соціального статусу дитини, яка є прийомним членом сім'ї (фостеринг); діяльність уповноважених інституцій з прав дитини; забезпечення соматичних (біологічних) прав дитини; організаційно-управлінське забезпечення реалізації права на освіту дітям з обмеженими можливостями та особливими потребами розвитку; адміністрування прав дітей, які є вихованцями інтернатних закладів. Обґрунтовано, що фостеринг є однією із найбільш соціально важливих форм адміністрування прав і свобод дитини у зарубіжних державах. Визначено основні форми державної фостерингової політики стосовно дитини, яка перебуває у чужій родині, а саме: встановлення державної опіки і піклування над дитиною, налагодження функціонування державних закладів для дітей, позбавлених батьківського піклування, заснування дитячих будинків сімейного типу тощо. Зауважено, що у Великобританії, Сполучених Штатах Америки, державах Європейського Союзу фостеринг є найбільш ефективним напрямом адміністративного сприяння забезпеченню повноправності дитини.

Наголошено, що у зарубіжній практиці з кожним роком стає все більш розповсюдженим адміністрування соматичних («біологічних») прав дитини, що являють собою визнану суспільством і державою можливість вільно й відповідально приймати юридично значущі рішення стосовно власного тіла з урахуванням досягнень біології, медицини, генетики, техніки. Зазначено, що адміністрування соматичних прав дитини у зарубіжних державах наразі перебуває на стадії становлення і лише у деяких державах (Андорра, Бельгія, Македонія, Боснія, Герцеговина) воно набуло чітких інституційних рис. Це проявляється у введенні державного контролю за дотриманням імперативної заборони вчиняти дії з тілом дитини чи її органами; сформованості поліцейського нагляду за законністю процедур трансплантації дитячих органів; здійсненні заходів профілактики сексуальної експлуатації дітей; недопущенні фактів фізичного насильства і знущання над дитиною; адмініструванні процедури евтаназії дітей. Акцентується увага на тому, що в Україні на недостатньому рівні унормовано питання адміністрування соматичних прав дитини.

У підрозділі 4.2 «Удосконалення системи публічного адміністрування прав дитини в Україні в контексті європейської інтеграції» викладено основні напрями удосконалення системи публічного адміністрування прав дитини з урахуванням тенденцій політико-правового зближення України і Європейського Союзу.

Зазначено, що активна участь України у процесах європейської інтеграції і обраний курс на поступове входження у єдиний правовий, безпековий, економічний простір Європейського Союзу передбачає проведення ефективної політики модернізації системи національного адміністрування прав дитини. На основі системного опрацювання положень ратифікованої Верховною Радою України 16 вересня 2014 р. Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами

визначено вектори удосконалення національної моделі адміністрування прав дитини в Україні. Такі напрями передбачають низку специфічних заходів, зокрема: удосконалення забезпечення безпеки дитини у процесі її життєдіяльності та розвитку; викорінення дитячої праці; підвищення ефективності адміністративно-владної політики щодо розвитку фізичної культури і спорту серед дітей; модернізація адміністрування політики соціального захисту (забезпечення) дитини в Україні; забезпечення гендерної рівності серед дітей та недопущення дискримінації дитини за будь-якою ознакою; розробка і впровадження адміністративних заходів, спрямованих на удосконалення культурно-освітнього розвитку дитини; створення і розвиток ефективної статистичної системи, яка б відображала основні показники соціального становища дитини. Обґрунтовано доцільність кожного з перелічених напрямів з урахуванням національних реалій.

Зауважено, що наведені вище напрями не є вичерпними. Це пояснюється тим, що на рівні Європейського Союзу правові стандарти адміністрування прав дитини формуються і реалізуються не лише на підставі установчих договорів Європейського Союзу і актів права Європейського Союзу у галузі прав людини (дитини), а й з урахуванням програмного документу світового розвитку Організації Об'єднаних Націй – Декларації тисячоліття, яка була прийнята 08 вересня 2000 р. і затверджена Резолюцією 55/2 Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй.

Відзначено, що Україна на рівні з іншими державами, які ратифікували Декларацію з прав дитини, офіційно визнала, що права дитини є загальнопланетарною цінністю і мають універсальний, абсолютний характер. Декларація закріпила, що діти мають виховуватися у вільних умовах, а держави зобов'язуються забезпечити їм захист від усіх форм насильства, пригнічення і несправедливості, соціальної дискримінації, гарантування права на освіту і культурний розвиток, захист від реалій збройних конфліктів, убезпечення від торгівлі людьми, втягнення у створення порнографічних матеріалів тощо. Зазначено, що вказані засади лягли в основу сучасної філософії формування системи адміністрування прав дитини в державах Європейського Союзу і мають бути повною мірою втілені в Україні.

У межах підрозділу 4.3 *«Пріоритетні напрями оптимізації нормативно-правового забезпечення прав дитини в Україні»* реалізується спроба сформулювати конкретні пропозиції щодо вдосконалення національного законодавства України в частині оптимізації адміністративно-правових засад забезпечення прав дитини.

Зауважено, що пріоритетні напрями реформування системи адміністративно-правового забезпечення прав дитини в Україні передбачають першочергове внесення змін до тих законодавчих актів, що закріплюють права дитини, процес їх реалізації, організаційні умови для реалізації, аспекти державно-владного адміністрування захисту прав дітей.

Первинною пропозицією є внесення змін до статті 53 Конституції України в частині визначення обов'язку батьків (осіб, що їх замінюють) створювати умови для одержання дітьми дошкільної освіти і організовувати ранній освітній розвиток дитини. Доповнення Конституції України сформульованим обов'язком батьків обумовлює доцільність внесення змін й до інших законодавчих актів. Зокрема, пропонується змінити назву Закону України «Про дошкільну освіту» на «Про

дошкільну освіту та розвиток» і передбачити комплекс нормативних положень про організацію адміністрування не лише дошкільних освітніх, а й виховних закладів.

Також запропоновано внести зміни до законодавства про Кабінет Міністрів України в частині посилення контрольних і координаційних повноважень Уряду щодо адміністрування підлеглими органами виконавчої влади прав дітей; запровадити і закріпити на законодавчому рівні інститут незалежного Державного уповноваженого з прав дитини і його регіональні представництва; нормативно визначити зміст категорій «повноцінне життя та розвиток дитини», «умови для повноцінного життя та розвитку дитини», «безпека дитини», «благополуччя дитини», «сімейне оточення дитини», «підклування про дитину», «особливе підклування про дитину». Окремо обґрунтовано доцільність розширення переліку принципів державної політики з охорони дитинства принципами законності, стабільності, гуманізму, дитиноцентризму, демократизму, інтеграції національної системи захисту дитинства у міжнародну систему забезпечення прав дитини; передбачити на законодавчому рівні інформаційні права дітей як учасників процесів інформаційного обміну в Інтернет-середовищі.

З метою створення належної атмосфери соціалізації та умов виховання дитини запропоновано на рівні законодавства закріпити заборону використання дітьми інформаційних ресурсів Інтернет-середовища аморального змісту, а також таку, що пропагує насильство, містить заклики до антидержавної або протиправної діяльності, покласти на батьків та персонал навчально-виховних закладів обов'язок здійснювати контроль за використанням дітьми відповідних інформаційних ресурсів. Для запровадження умов повноцінного забезпечення прав дитини на місцевому рівні запропоновано створення у складі місцевих рад профільних органів – комісій з прав дитини. Пропонується законодавчо закріпити за органами державної влади і місцевого самоврядування, а також посадовими особами, до компетенції яких належить забезпечення прав, свобод і законних інтересів дитини, права самостійно, у межах законодавчо передбаченої компетенції, налагоджувати міжнародну взаємодію з представниками міжнародних урядових і неурядових організацій, структурами Організації Об'єднаних Націй, суб'єктами адміністрування прав дитини зарубіжних держав з питань забезпечення повноцінної реалізації прав і свобод дитини.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і наведено нове вирішення наукової проблеми – сформовано науково-практичну основу оптимізації системи адміністративно-правового регулювання забезпечення прав дитини в Україні та запропоновано науково обґрунтовані шляхи подолання існуючих проблем адміністративно-юрисдикційного забезпечення прав дитини з урахуванням тенденцій сучасного державотворення та реформування національної правової системи. Основні результати дослідження знайшли відображення у таких висновках:

1. Історично особливе ставлення до дитини як найбільш важливого з точки зору майбутнього розвитку соціуму і, у той же час, найбільш незахищеного перед загрозами соціальних реалій суб'єкта, було характерним для більшості народів світу. Незважаючи на культурні, етнопсихологічні, релігійні, географічні та інші

особливості, безпека дитини і забезпечення її повноправності завжди були у центрі уваги як широких верств громадськості, так і держави. Така соціальна практика поступово перетворилася в окремий самостійний напрям державно-владної правової політики з адміністрування прав, свобод і законних інтересів дитини.

2. Національна державотворча традиція України характеризується правовою легалізацією особливого статусу дитини. Здебільшого це обумовлювалося етнокультурною традицією шанобливого ставлення матері і батька до дитини, особливою увагою громади до потреб підростаючого покоління, залученням до суспільно корисної праці і стимулюванням суспільної активності дітей. Після проголошення державної незалежності у 1991 р. Україна офіційно задекларувала позицію, у відповідності до якої права дитини визнаються нею абсолютною соціально-правовою цінністю, підлягають особливій правовій охороні з боку держави у відповідності до загальновизнаних міжнародно-правових стандартів, розроблених Організацією Об'єднаних Націй.

3. З початку 1990-х років розпочинається активна наукова розробка інституту прав дитини українською юридичною доктриною. Це пов'язано як зі значним оновленням національного законодавства, окремі норми якого регулювали різноманітні аспекти забезпечення прав дитини, так і з необхідністю вирішення низки соціальних проблем, в основі яких були нові для нашого суспільства форми порушення основних прав дитини як члена соціуму і учасника суспільних відносин. Узагальнений аналіз наукових праць вітчизняних вчених з проблематики прав дитини дозволяє виокремити чотири основні тенденції наукової розробки інституту прав дитини: а) розробка інституту прав дитини як історико-правової цінності українського суспільства і явища юридичної дійсності в цілому; б) науковий аналіз прав дитини як об'єкта міжнародно-правового регулювання; в) дослідження прав дитини як частини правового статусу людини і громадянина, а також правових механізмів їх забезпечення; г) дослідження прав дитини як об'єкта адміністративно-юрисдикційної діяльності органів державної влади.

4. Адміністративне право, у співставленні з іншими галузями юридичної науки, швидше реагує на соціальні зміни, які відбуваються у процесах життєдіяльності дитини, обґрунтовує владну позицію держави щодо адміністративно-юрисдикційної діяльності держави в напрямі забезпечення прав дитини. Як об'єкт адміністративно-юрисдикційної діяльності права дитини досліджуються у межах двох основних напрямів: перший напрям характеризується тим, що у центрі уваги науковців стоять питання про загальні аспекти забезпечення прав дитини, забезпечення прав дитини правоохоронними органами України; другий напрям концентрується на аспектах адміністрування прав дитини як члена сім'ї, розробці прав дитини в контексті проблематики адміністрування соціального забезпечення дитини як особливої категорії населення та питаннях управління сектором соціального захисту дітей.

5. Сучасна юридична наука права дитини розглядає переважно у контексті розкриття правового статусу дитини. На основі узагальнення наукових підходів до дослідження змісту прав дитини пропонується розуміти їх як передбачені нормами чинного законодавства і гарантовані державним впливом можливості самостійно вчиняти дії, спрямовані на створення умов для її повноцінної життєдіяльності задля досягнення добробуту у всіх сферах суспільного життя, а також вимагати обов'язковості вчинення таких дій третіми особами або державою у випадках,

передбачених законом. Повноцінна життєдіяльність і добробут є центральними сутнісними характеристиками змістовного наповнення прав дитини, й саме соціальні умови добробуту передбачають, що у дитини є всі можливості для задоволення потреб її всебічного розвитку.

6. Моделі вітчизняної правової регламентації прав дитини притаманна низка особливостей:

- по-перше, для юридичної регламентації прав дитини є характерним їх закріплення в багатьох актах чинного законодавства, які мають різний предмет правового регулювання, різну юридичну силу, різну структуру і особливості регуляторного потенціалу;

- по-друге, базовим актом національного права, який передбачає зміст більшості прав дитини, є Закон України «Про охорону дитинства». Переважна кількість його положень закріплюють основоположні права дитини і мають соціальне наповнення. Нормативно визначається, що у контексті убезпечення дитини від реального чи можливого негативного впливу соціально-економічних, політичних, безпекових, культурних, екологічних умов життєдіяльності українського суспільства держава має вживати відповідних заходів;

- по-третє, у порівнянні з іншими категоріями фізичних осіб, правовий статус дитини передбачає значно ширший перелік прав, що вказує на легітимізацію особливого положення дитини в суспільстві і визнання всіма ланками державного управління в якості особливого об'єкта державного адміністрування.

7. Специфіка правової регламентації прав дитини дозволяє запропонувати їх класифікацію залежно від сфери життєдіяльності на такі самостійні групи: природні права й свободи дитини, громадянські (особисті) права дитини, права дитини у сфері публічно-громадського життя, права дитини у сфері культурно-духовного розвитку, права дитини у сфері економічних відносин і праці, права дитини у сфері оздоровлення та відпочинку, права дитини у сфері соціального забезпечення, права дитини як члена сім'ї, права дитини, яка має статус біженця або розлученої з сім'єю. Слід зауважити, що групи прав дитини не є вичерпними, взаємопов'язані за змістом і відображають особливі соціально-правові можливості дитини як члена соціуму і громадянина.

8. Права дитини як учасника адміністративно-правових відносин характеризуються двома особливостями: 1) права дитини підлягають особливій посиленій охороні та захисту з боку держави, і така діяльність регулюється спеціальними нормативними актами; 2) для недопущення незаконного посягання на права дитини як учасника адміністративних правовідносин державою створено систему адміністративно-правових гарантій з метою захисту прав та інтересів дитини та (або) її батьків чи представників, які беруть участь в адміністративних правовідносинах.

9. Головним елементом системи адміністративно-правових засад забезпечення прав та законних інтересів дитини є акти міжнародного права, що ратифіковані Україною, а також акти національного права. Міжнародний компонент правової основи забезпечення прав дитини (акти міжнародного права) та національне правове підґрунтя (акти системи національного законодавства України) органічно взаємопов'язані між собою та є взаємодоповнюючими.

10. Окрім нормативної основи, до системи адміністративно-правових засад забезпечення прав та законних інтересів дитини віднесено пріоритетні напрями адміністрування прав та законних інтересів дитини; принципи адміністративно-правового регулювання процесу забезпечення прав та законних інтересів дитини; встановлення кола суб'єктів публічного адміністрування прав дитини та чітке визначення їх завдань, функцій та повноважень у відповідній сфері; належне кадрове забезпечення органів публічного адміністрування, які здійснюють діяльність у сфері забезпечення прав та законних інтересів дитини; належне фінансування з метою створення умов для повноцінного задоволення потреб дитини; механізм контролю та нагляду щодо забезпечення прав та законних інтересів дитини. Окремим компонентом системи адміністративно-правових засад забезпечення прав та законних інтересів дитини є організація міжнародного співробітництва у сфері забезпечення прав та законних інтересів дитини.

11. Адміністративна правосуб'єктність дитини як передумова виникнення адміністративно-правових відносин розкривається через такі обов'язкові елементи: адміністративна правоздатність, адміністративна дієздатність та адміністративна деліктоздатність. Набуття відповідних правових властивостей дитиною надає їй змогу виступати повноцінним учасником адміністративно-правових відносин, а права дитини набувають значення особливого об'єкту публічного адміністрування.

Поряд з адміністративними правоздатністю і деліктоздатністю, адміністративна дієздатність дитини обумовлюється виникненням у дитини необхідних здатностей, вмінь, навичок, знань, бажань незалежно від її віку власними діями реалізовувати свої права, усвідомлюючи значення своїх дій, що носять адміністративно-правовий характер.

12. З метою комплексного дослідження теоретичних засад адміністративно-правового регулювання забезпечення прав дитини в Україні доцільно розмежувати категорію «публічне адміністрування» від таких суміжних понять як «державне управління», «публічне управління», «публічна адміністрація». Такий підхід дав можливість встановити, що публічно-правове адміністрування, об'єктом якого є права дитини – це самостійний вид публічної діяльності, що регламентована нормативно-правовими актами та здійснюється органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами, має владний, управлінський, виконавчо-розпорядчий характер та спрямована на втілення міжнародних договорів, державної політики та виконання законів України щодо забезпечення прав дитини як особливого об'єкта публічного адміністрування.

13. Основні форми адміністративно-правового сприяння у сфері реалізації прав дитини являють собою напрями та способи реалізації адміністрування прав дитини на підставі нормативно-правових актів, що здійснюється органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами в процесі виконавчо-розпорядчої діяльності для втілення міжнародних договорів, державної політики та законів України щодо забезпечення прав дитини. Виходячи з цього, формами адміністративно-правового сприяння у сфері реалізації прав дитини слід вважати:

– законотворчу і підзаконну нормотворчу діяльність державних органів, що спрямована на створення правових приписів, які регламентують права дитини, гарантії їх реалізації і т.д.;

- управління виховними, навчальними, культурними закладами, у яких діти реалізують право на освіту, спілкування, право на інформацію і т.д.;
- державне сприяння у створенні і діяльності дитячих громадських організацій;
- адміністрування органами державної влади порядку прийняття і розгляду заяв та клопотань дітей щодо реалізації своїх прав і законних інтересів та скарг про їх порушення;
- виокремлення у структурі правоохоронних органів спеціальних підрозділів, які займаються питаннями протидії злочинності серед неповнолітніх;
- встановлення державних процедур усиновлення, піклування та контроль за їх виконанням;
- безоплатне представлення інтересів дитини у судових інстанціях;
- протидію насильству серед дітей і дискримінації;
- розробку і реалізацію державних програм розвитку дитини;
- здійснення відомчого державного контролю за діяльністю посадових осіб, які відповідальні за втілення політики щодо дотримання прав дітей на всіх рівнях, а також питання охорони здоров'я дітей, організації дозвілля тощо.

14. Пріоритетні напрями адміністративно-правового сприяння забезпеченню прав дитини слід класифікувати за критерієм їх спрямованості та поділяти на ті, що існують об'єктивно й незалежно від настання певних подій (обставин), та ті, що реалізуються при настанні виключних (особливих) обставин.

До пріоритетних напрямів публічного адміністрування прав дитини, які існують об'єктивно й незалежно від настання певних подій (обставин), слід віднести проведення заходів щодо: розвитку та виховання дитини; її недискримінації; забезпечення належного та відповідального оточення, що включає у себе разом з іншими заходами зміцнення інституту сім'ї; забезпечення захисту від насильства; врахування думок та поглядів дитини, щодо забезпечення інформаційної безпеки.

До пріоритетних напрямів публічного адміністрування прав дитини, які реалізуються в разі настання виключних (особливих) обставин, віднесено: проведення заходів щодо забезпечення налагодженого правосуддя; забезпечення захисту в умовах воєнних дій та збройного конфлікту; забезпечення належного медичного обслуговування та допомоги.

15. Належне кадрове забезпечення органів публічного адміністрування, які здійснюють адміністративне сприяння у забезпеченні прав та законних інтересів дитини, є однією з головних складових адміністративно-правових засад забезпечення прав і законних інтересів дитини та має першочергове значення при формуванні сталої та ефективної системи забезпечення прав дитини в Україні та кадрової політики у цій сфері. В свою чергу, кадрова політика у сфері державного забезпечення прав дитини являє собою сукупність напрямів, способів та форм діяльності суб'єктів публічного адміністрування у зазначеній сфері, що спрямовані на створення цілісної системи формування, підготовки та перепідготовки персоналу (кадрів) відповідно до забезпечення потреб дитини.

16. В умовах реформування в Україні публічного адміністрування прав дитини та обрання курсу на забезпечення принципу дитиноцентризму адміністративно-правові гарантії забезпечення прав дитини в Україні набувають все більшого значення. Під ними необхідно розуміти комплекс (систему) передбачених чинним національним законодавством державно-владних засобів впливу на соціальне

середовище з метою створення умов для безперешкодної реалізації дітьми своїх прав, захисту в разі існування загрози посягання, відновлення і компенсації у разі порушення відповідно до стандартів, що передбачені міжнародними документами Організації Об'єднаних Націй у сфері прав дитини, національним законодавством України та запропоновано їх диференціацію на нормативні, організаційні та безпекові гарантії.

17. Адміністративно-правові гарантії забезпечення прав дитини в Україні можна поділити на дві основні групи: нормативно-правові та організаційно-правові адміністративні гарантії.

Нормативно-правові адміністративні гарантії забезпечення прав дитини закріплені в нормативних актах законодавства України і являють собою сукупність адміністративно-правових норм, за допомогою яких забезпечуються права дитини.

Організаційно-правові адміністративні гарантії є системою засобів реалізації управлінської діяльності органів публічного адміністрування, що спрямовані на створення сприятливих умов для безперешкодної реалізації дитиною своїх прав, свобод, законних інтересів. Такі гарантії доцільно розподілити на універсальні та спеціальні. Універсальні організаційно-правові адміністративні гарантії прав дитини розповсюджуються на всіх дітей, що знаходяться на території України і покликані забезпечувати право дитини на життя та охорону здоров'я, здоровий розвиток, збереження індивідуальності, особисту недоторканість, освіту тощо. У свою чергу, спеціальні спрямовані на забезпечення прав окремих категорій дітей (дітей, що проживають окремо від батьків; дітей, що можуть бути усиновленими; дітей, які є учасниками судових процесів; дітей, що опинилися в умовах надзвичайних обставин або збройних конфліктів; дітей, що бажають одержати статус біженця та ін.).

Окремим блоком виокремлено безпекові гарантії забезпечення прав дитини як підвиду нормативно-правових адміністративних гарантій. Безпекові гарантії являють собою засоби, за наявності яких статус дитини взагалі та її права і законні інтереси зокрема є захищеними. Йдеться про унормування законодавцем окремих спеціальних аспектів правового статусу дитини (наприклад, віднесення охорони дитинства до об'єктів, які є складовими національної безпеки; віднесення до пріоритетних національних інтересів збереження та зміцнення інституту сім'ї; створення умов для повноцінного життя та розвитку дитини, її безпеки, благополуччя, зростання в сімейному оточенні та ін.).

18. Однією з важливих форм адміністративно-юрисдикційної діяльності держави щодо забезпечення та захисту прав дитини є адміністративна відповідальність. Під адміністративною відповідальністю за порушення прав дитини слід розуміти особливий вид юридичної відповідальності, що настає за порушення прав дітей як особливого об'єкта адміністративно-правового сприяння і виражається у застосуванні до винних осіб у встановленому законом порядку адміністративних стягнень з метою їх покарання, відшкодуванні завданих дитині і її родині збитків, поновленні порушеного права.

Адміністративна відповідальність за порушення прав дітей являє собою специфічну форму реагування держави на посягання на дитину, права якої мають абсолютну соціальну цінність. Проблематика адміністративної відповідальності за порушення прав дитини більшою мірою обумовлена відсутністю у Кодексі України про адміністративні правопорушення окремого розділу, яким би було унормовано

відповідні питання. Це вказує на доцільність внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення в частині визначення адміністративної відповідальності за порушення прав дітей як загальним суб'єктом, так і спеціальним суб'єктом (посадовими та службовими особами органів влади і місцевого самоврядування).

19. Сучасний стан нормативно-правового урегулювання діяльності Уповноваженого Президента України з прав дитини як провідного інституту, спрямованого виключно на забезпечення прав дитини, є таким, що не відповідає вимогам часу. Відсутність відповідного базового закону про статус цієї інституції та аналіз правових норм, на підставі яких вона діє в Україні, свідчить про недосконалість належного унормування та регулювання такої діяльності й правового статусу означеного омбудсмена. Це спонукає до перегляду правового статусу означеної державної інституції, у зв'язку з чим вбачається доцільним скасування інституції Уповноваженого Президента України з прав дитини та запровадження інституції незалежного Державного Уповноваженого з прав дитини та його регіональних представників. Означене буде сприяти підвищенню ефективності забезпечення прав дитини та оптимізації механізму здійснення діяльності у вказаній сфері на місцевому рівні.

20. Для більш ефективної діяльності Кабінет Міністрів України як вищий орган виконавчої влади повинен бути наділений додатковими повноваженнями у сфері забезпечення прав дитини в частині здійснення контролю за діяльністю органів публічного адміністрування у вказаній сфері, виконання координаційного навантаження щодо налагодження ефективної взаємодії суб'єктів публічного адміністрування прав дитини.

Визнання за органами місцевого самоврядування достатньої компетенції у сфері забезпечення прав дитини є важливим напрямом, який відіграє значну роль для належного забезпечення прав дитини, оскільки сільські, селищні, міські ради кожної адміністративно-територіальної одиниці максимально наближені до проблем дитинства на відповідній території та краще володіють відповідною інформацією, ніж інші органи влади. Для більш ефективної діяльності у напрямі забезпечення прав дитини доцільно запровадити практику функціонування окремого профільного елемента місцевих рад у вигляді комісії з прав дитини, функціонування якої буде спрямоване на створення умов для повноцінного забезпечення прав дитини на відповідній території. Такі комісії мають функціонувати на постійній основі та налагоджувати взаємодію з регіональними представниками дитячого омбудсмена з найбільш актуальних питань забезпечення прав дитини.

21. Діяльність органів місцевого самоврядування у сфері забезпечення прав дитини за останні роки зазнала змін. На сьогодні основний акцент такої діяльності спрямований на проведення муніципальної політики у сфері охорони дитинства, розроблення і здійснення галузевих та регіональних програм поліпшення становища дитини, підтримку сімей з дітьми, вирішення інших питань у цій сфері; розвиток мережі навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, соціального захисту, а також позашкільних навчальних закладів, діяльність яких спрямована на організацію дозвілля, відпочинку і оздоровлення дітей, зміцнення їх матеріально-технічної бази; вирішення питань щодо забезпечення прав дитини, встановлення опіки і піклування, створення інших передбачених законодавством умов для

виховання дітей, які внаслідок смерті батьків, позбавлення батьків батьківських прав, хвороби батьків чи з інших причин залишилися без батьківського піклування, а також для захисту особистих немайнових і майнових прав та інтересів дитини.

22. Основу адміністрування прав дитини у зарубіжних державах становлять: функціонування інституцій ювенальної юстиції, державне сприяння у забезпеченні соціального статусу дитини, яка є прийомним членом сім'ї, діяльність уповноваженого з прав дитини, забезпечення соматичних (біологічних) прав дитини, організаційно-управлінське забезпечення реалізації права на освіту дітям з обмеженими можливостями та особливими потребами розвитку, адміністрування прав дітей, які є вихованцями інтернатних закладів.

У зарубіжній практиці найбільш ефективною формою адміністрування прав дитини є фостеринг як державне сприяння у забезпеченні соціального статусу дитини, яка є прийомним членом сім'ї, шляхом створення організаційних умов і державної фінансової підтримки розвитку прийомних сімей. Значного розвитку останнім часом набуло адміністративно-правове забезпечення захисту і реалізації дитиною соматичних («біологічних») прав, які являють собою систему прав особи, що передбачає визнану суспільством і державою можливість вільно й відповідально приймати юридично значимі рішення стосовно власного тіла з урахуванням досягнень біології, медицини, генетики, техніки. У таких європейських державах, як Бельгія, Македонія, Боснія, Герцеговина, адміністрування соматичних прав набуло чітких інституційних рис: введено державний контроль за дотриманням імперативної заборони вчиняти дії з тілом дитини чи її органами, сформовано поліцейський нагляд за законністю процедур трансплантації дитячих органів, здійснюються заходи профілактики сексуальної експлуатації дітей, недопущення фактів фізичного насильства і знущання над дитиною, адміністрування процедури евтаназії дітей.

23. Головною умовою оптимізації процесів адміністрування прав дитини є розробка науково обґрунтованих пропозицій щодо зміни діючого законодавства, яке регламентує діяльність владно-управлінських інституцій центрального і місцевого рівнів у частині публічного адміністрування прав дитини, гарантування і захисту її інтересів у різних сферах життєдіяльності.

Первинним кроком до створення умов покращення системи адміністративно-правового регулювання забезпечення прав дітей в Україні є внесення змін до статті 53 Конституції України в частині визначення обов'язку батьків (осіб, що їх замінюють) створювати умови для одержання дітьми дошкільної освіти і організовувати ранній освітній розвиток дитини. Доповнення Конституції України сформульованим обов'язком батьків спонукає внести зміни і до інших законодавчих актів. Зокрема, пропонується змінити назву Закону України «Про дошкільну освіту» на «Про дошкільну освіту та розвиток» і передбачити комплекс нормативних положень про організацію адміністрування не лише дошкільних освітніх, а й виховних закладів.

24. Доцільним вбачається внесення таких змін до національного законодавства України:

– до статті 20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 р. № 794–VII в частині посилення контрольних, організаційних і

координаційних повноважень Уряду щодо адміністрування підлеглими органами виконавчої влади прав дітей;

- прийняття Верховною Радою України Закону України «Про Державного уповноваженого з прав дитини»;

- змінити чинну редакцію ст. ст. 1, 3 Закону України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р. № 2402-III і нормативно визначити такі категорії як «повноцінне життя та розвиток дитини», «умови для повноцінного життя та розвитку дитини», «безпека дитини», «благополуччя дитини», «сімейне оточення дитини», «піклування про дитину», «особливе піклування про дитину»; розширити перелік принципів державної політики з охорони дитинства принципами законності, стабільності, гуманізму, дитиноцентризму, демократизму, взаємодії органів влади і місцевого самоврядування, інтеграції національної системи захисту дитинства у міжнародну систему захисту прав дитини;

- доповнити чинну редакцію Закону України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р. № 2402-III статтею 9–1 «Право дитини на участь у процесах інформаційного обміну в Інтернет-середовищі» задля визначення прав дитини як учасника процесів інформаційного обміну в Інтернет-середовищі, а також введення можливості забороняти використання дітьми інформаційних ресурсів Інтернет-середовища, а також цифрової інформації аморального змісту, що пропагує насильство, містить заклики до антидержавної або протиправної діяльності, покласти на батьків та персонал навчально-виховних закладів обов'язок здійснювати контроль за використанням дітьми відповідних інформаційних ресурсів;

- доповнити розділ VII чинної редакції Закону України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р. № 2402-III статтею 38, положення якої унормували б питання участі органів місцевої державної влади і місцевого самоврядування в частині розширення правової бази для міжнародного співробітництва з питань забезпечення прав, свобод і законних інтересів дитини;

- внести зміни до статті 14 чинної редакції Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. № 8073-10 в частині введення інституту адміністративної відповідальності посадових осіб за недодержанням установлених правил у сфері охорони порядку управління, державного і громадського порядку, природи, здоров'я населення, охорони прав, свобод і законних інтересів дітей, несприяння дітям і їх батькам у реалізації прав, свобод і законних інтересів дітей, інших правил, забезпечення виконання яких входить до їх службових обов'язків;

- доповнити чинну редакцію Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. № 8073-10 статтею 184–1 «Невиконання або неналежне виконання посадовими і службовими особами і персоналом органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, посадовими особами адміністрації і персоналом навчально-виховних закладів обов'язків по забезпеченню прав, свобод, законних інтересів дитини» з метою зміцнення адміністративно-правових гарантій забезпечення повноправності дитини суб'єктами публічного адміністрування і навчально-виховного процесу на всіх рівнях.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія:

Навроцький О. О. Адміністративно-правове регулювання забезпечення прав дитини в Україні. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. 388 с.

Статті, опубліковані у наукових фахових виданнях України:

1. Навроцький О. О. Правове регулювання компетенції Уповноваженого Президента України з прав дитини. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «Право». 2016. Вип. 22. С. 219–222.
2. Навроцький О. О. Види адміністративно-правових гарантій забезпечення прав дитини в Україні. *Вісник Запорізького національного університету*. Юридичні науки. 2017. № 1. С. 69–74.
3. Навроцький О. О. Шляхи удосконалення адміністративної відповідальності за порушення прав дитини в сучасному адміністративному законодавстві України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 145–148.
4. Навроцький О. О. Недосконалість сучасного адміністративного законодавства України у сфері встановлення відповідальності за порушення прав дитини. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2017. № 1. С. 61–64.
5. Навроцький О. О. Визначення публічного адміністрування прав дитини в Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «Право». 2017. Вип. 23. С. 202–206.
6. Навроцький О. О. Суб'єктивні права в структурі правового статусу дитини. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Юридичні науки. 2017. Вип. 3. Т. 1. С. 21–25.
7. Навроцький О. О. Особливості нормативно-правового забезпечення прав дитини в Україні. *Право і суспільство*. 2017. № 4. Ч. 2. С. 17–21.
8. Навроцький О. О. Основні форми публічного адміністрування прав дитини. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 9. С. 141–145.
9. Навроцький О. О. Сучасне розуміння організаційно-правових засад забезпечення прав і законних інтересів дітей. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2017. № 3. С. 35–38.
10. Навроцький О. О. Набуття дитиною адміністративної дієздатності як самостійного елементу адміністративної правосуб'єктності дитини в аспекті реалізації її права на дошкільну та загальну середню освіту. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2017. Вип. 27. С. 41–44.
11. Навроцький О. О. Сучасне розуміння категорій адміністративної дієздатності дитини та адміністративної деліктоздатності дитини як самостійних елементів адміністративної правосуб'єктності дитини. *Журнал східноєвропейського права*. 2017. № 42. С. 21–27. URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2017/08/navrotskyi_42.pdf.

12. Навроцький О. О. Класифікація суб'єктивних прав дитини в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2017. Вип. 45. Т. 1. С. 24–30.

13. Навроцький О. О. Окремі питання взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування у сфері забезпечення прав дитини. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 5. С. 92–96. URL: http://lsej.org.ua/5_2017/27.pdf.

14. Навроцький О. О. Компетенція окремих органів державної влади у сфері забезпечення прав дитини: сучасний стан та шляхи удосконалення. *Право і суспільство*. 2017. № 5. Ч. 2 С. 127–131.

15. Навроцький О. О. Теоретичні проблеми визначення адміністративної правоздатності дитини як самостійного елементу адміністративної правосуб'єктності дитини. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Вип. 4. С. 97–105.

16. Навроцький О. О. Досвід адміністрування соматичних прав дитини у зарубіжних державах. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія: «Право». 2017. Вип. 24. С. 224–225.

17. Навроцький О. О. Реалізація посадової адміністративної деліктоздатності у сфері прав дитини у чинному законодавстві про адміністративну відповідальність. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «Право». 2018. Вип. 25. С. 184–186.

Статті, опубліковані у наукових періодичних виданнях інших держав:

1. Навроцький О. О. Фостеринг як форма публічного адміністрування прав і свобод дитини в зарубіжних державах. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2017. Вип. 4. Т. 2. С. 124–129.

2. Навроцький О. О. Напрями вдосконалення адміністрування прав дитини в Україні в контексті європейської інтеграції. *Jurnalul juridic national: Teorie și Practică*. 2017. № 6–1. С. 54–59.

3. Навроцький О. О. Поняття адміністративно-правових гарантій забезпечення прав дитини в Україні. *Evropský politický a právní diskurz*. 2017. Т. 4. Вип 1. С. 172–176.

4. Навроцький А. А. Уполномоченный по правам ребенка как институция обеспечения защиты прав ребенка: зарубежный опыт и перспективы внедрения в Украине. *Legea si viata*. 2018. № 1/2. С. 80–84.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Навроцький О. О. Організаційно-правові гарантії діяльності молодіжних громадських організацій в Україні. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 13 листоп. 2015 р.). Харків: ХНУВС, 2015. С. 193–194.

2. Навроцький О. О. Діяльність молодіжних громадських організацій в контексті державної молодіжної політики. *Верховенство права – основоположний*

принцип правової держави: VII Науковий круглий стіл молодих вчених, аспірантів та магістрів (м. Харків, 18 груд. 2015 р.). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. С. 167–169.

3. Навроцький О. О. Організаційно-правові аспекти участі молодіжних громадських організацій в реалізації спільної молодіжної політики України і Європейського Союзу. *Міжнародні організації та міжнародне право XXI століття: етапи становлення, сучасний стан та перспективи розвитку*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 19 лют. 2016 р.). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. С. 117–119.

4. Навроцький О. О. Організаційно-правові гарантії соціального становлення та розвитку молоді в Україні. *Від громадянського суспільства – до правової держави: XII Міжнародна наукова конференція молодих вчених та студентів (м. Харків, 22 квіт. 2016 р.). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. С. 276–277. URL: <http://ekhnuir.univer.kharkov.ua/handle/123456789/11809>.*

5. Навроцький О. О. Міжнародно-правові зобов'язання України у сфері забезпечення прав дитини. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 25 жовт. 2016 р.). Харків: ХНУВС, 2016. С. 215–218.

6. Навроцький О. О. Особливості реалізації права на освіту дітей на українських землях Правобережної України у першій половині XX століття (історико-правовий аспект). *Верховенство права – основоположний принцип правової держави: VIII науковий круглий стіл молодих вчених, аспірантів та магістрів (м. Харків, 16 груд. 2016 р.). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. С. 249–250.*

7. Навроцький О. О. Адміністративно-правові гарантії забезпечення прав дитини в Україні. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації*: матеріали XXI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Переяслав-Хмельницький, 31 січ. 2017 р.). Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет. Вип. 21. С. 183–185. URL: [https://confscientific.webnode.com.ua/_files/20000003287254881d6/%2021%20\(2\)-3.pdf](https://confscientific.webnode.com.ua/_files/20000003287254881d6/%2021%20(2)-3.pdf).

8. Навроцький О. О. Окремі аспекти проблематики управлінсько-правового забезпечення прав дитини в Україні. *Законодавство України: недоліки, проблеми систематизації та перспективи розвитку*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Херсон, 10–11 лют. 2017 р.). Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 92–95.

9. Навроцький О. О. Права дитини як базовий елемент її правового статусу. *Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 17–18 лют. 2017 р.). Ужгород: Ужгородський національний університет, 2017. С. 123–125.

10. Навроцький О. О. Права дитини як об'єкт адміністративно-правових відносин. *Справедливість у юриспруденції: теорія та практика*: матеріали Міжнародної юридичної науково-практичної конференції (м. Київ, 23 лют. 2017 р.). Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2017. С. 49–51.

11. Навроцький О. О. Окремі аспекти становлення адміністративної відповідальності за порушення прав дитини. *Гуманітарний простір науки: досвід і перспективи*: матеріали IX Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Переяслав-Хмельницький, 27 лют. 2017 р.). Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип. 9. С. 302–305. URL: [https://humanitarica.webnode.com.ua/_files/200000117-8f06f9001c/%D0%93%D1%83%D0%BC%D0%B0%D0%BDi%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%B0_9_\(1\).pdf](https://humanitarica.webnode.com.ua/_files/200000117-8f06f9001c/%D0%93%D1%83%D0%BC%D0%B0%D0%BDi%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%B0_9_(1).pdf).

12. Навроцький О. О. Державна управлінська політика у сфері менеджменту соціальної роботи з дітьми в Україні. *Від громадянського суспільства – до правової держави*: матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 21 квіт. 2017 р.). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. С. 177–179.

13. Навроцький О. О. Основні підходи до визначення і класифікації прав дитини у вітчизняній юриспруденції. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми*: Круглий стіл (м. Харків, 27 жовт. 2017 р.). Харків: ХНУВС, 2017. С. 143–145.

14. Навроцький О. О. Розвиток дипломатичних відносин як чинник запровадження міжнародних стандартів забезпечення прав дитини в Україні. *Сучасна дипломатія: теорія та практика*: матеріали науково-практичного круглого столу (м. Харків, 21 груд. 2017 р.). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. С. 72–73.

15. Навроцький О. О. Ювенальна юстиція в системі чинників забезпечення безпеки, прав і свобод дітей: зарубіжний досвід. *Сучасна міжнародна безпека: виклики глобалізації*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 29 берез. 2018 р.). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. С. 73–75.

АНОТАЦІЯ

Навроцький О. О. Забезпечення прав дитини в Україні: теоретичні і практичні засади адміністративно-правового регулювання – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Харків, 2018.

Дисертація є однією з перших у вітчизняній правовій науці комплексних наукових праць, в якій викладено результати дослідження блоку питань, що розкривають стан теоретичної розробки і особливості практики адміністративно-правового регулювання забезпечення прав дитини в Україні на сучасному етапі.

У роботі охарактеризовано історичні аспекти формування прав дитини як феномену соціально-юридичної дійсності та надано характеристику становлення системи адміністративно-правового регулювання їх забезпечення. Визначено тенденції наукової розробки та розуміння прав дитини у сучасній вітчизняній юридичній науці, а також особливості нормативно-правової регламентації прав дитини у національному законодавстві України.

Проаналізовано адміністративно-правові відносини за участю дитини, виокремлено та охарактеризовано особливості реалізації адміністративної правосуб'єктності дитиною, висвітлено роль органів державної влади і місцевого

самоврядування у забезпеченні реалізації дитиною своїх прав і законних інтересів.

Розглянуто права дитини у якості об'єкта адміністративно-правових відносин; розкрито сутність і запропоновано класифікацію адміністративно-правових гарантій забезпечення прав дитини в Україні; досліджено сучасний стан і виявлені недоліки адміністративної відповідальності за порушення прав дитини в Україні. На основі аналізу зарубіжного досвіду адміністрування прав дитини, а також з урахуванням тенденцій зближення правової системи України і правової системи Європейського Союзу, сформульовано пропозиції щодо впровадження найкращих напрацювань в досліджуваній сфері у національну практику.

У дослідженні висвітлено недоліки національного законодавства України, положення якого регулюють різноманітні аспекти забезпечення прав дитини та викладено науково обґрунтовані пропозиції щодо внесення змін у чинне вітчизняне законодавство з метою оптимізації нормативних засад адміністративно-правового регулювання забезпечення прав дитини в Україні.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, правовий статус дитини, права дитини, адміністративно-правові відносини, забезпечення прав дитини, адміністрування прав дитини, захист прав дитини, органи влади, посадова особа, адміністративна відповідальність, адміністративно-правові гарантії прав дитини, правосуб'єктність дитини.

АННОТАЦИЯ

Навроцкий А. А. Обеспечение прав ребенка в Украине: теоретические и практические основы административно-правового регулирования. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право; информационное право. – Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина, Харьков, 2018.

Диссертация является одной из первых в отечественной правовой науке комплексных научных работ, в которой изложены результаты исследования блока вопросов, раскрывающих состояние теоретической разработки и особенности практики административно-правового регулирования обеспечения прав ребенка в Украине на современном этапе.

В работе приведена характеристика исторических аспектов формирования прав ребенка как феномена социально-юридической действительности, а также изложена характеристика становления системы административно-правового регулирования их обеспечения. Определены тенденции научной разработки и понимания прав ребенка в современной юридической науке Украины, а также особенности нормативно-правовой регламентации прав ребенка в национальном законодательстве Украины.

Проанализированы административно-правовые отношения с участием ребенка, выделены особенности реализации административной правосубъектности ребенком, раскрыта роль органов государственной власти и местного самоуправления в обеспечении реализации ребенком своих прав и законных интересов. Рассмотрены права ребенка в качестве объекта административно-правовых отношений; определена сущность и предложена классификация административно-правовых

гарантий обеспечения прав ребенка в Украине; исследовано состояние и указаны недостатки административной ответственности за нарушение прав ребенка в Украине.

На основании изучения зарубежного опыта администрирования прав ребенка, с учетом тенденций сближения правовой системы Украины и правовой системы Европейского Союза, сформулированы предложения относительно внедрения такого опыта в исследуемой сфере в национальную практику. Указано, что концептуальные направления усовершенствования административно-правового регулирования прав ребенка в Украине вытекают из положений Соглашения об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом и их суть сводится к усовершенствованию системы обеспечения безопасности ребенка в процессе жизнедеятельности и развития; искоренению детского труда; повышению эффективности административно-распорядительной политики по развитию физической культуры и спорта среди детей; модернизации администрирования политики по социальной защите ребенка в Украине; обеспечению гендерного равенства среди детей и предотвращению любых проявлений дискриминации; разработке и внедрению административных мероприятий, направленных на усовершенствование культурно-образовательного развития ребенка; созданию и развитию эффективной статистической системы, которая отображала бы основные показатели социального положения ребенка.

В исследовании проанализированы недостатки законодательства Украины, положения которого регулируют различные аспекты обеспечения прав ребенка, на основании чего сформулированы научно обоснованные предложения о внесении изменений в действующее отечественное законодательство с целью оптимизации нормативных основ административно-правового регулирования обеспечения прав ребенка в Украине. Предложено внести изменения в редакцию статьи 53 Конституции Украины в части определения обязанности родителей ребенка создавать условия для получения детьми дошкольного образования и организовывать раннее развитие ребенка. Обосновывается целесообразность расширения числа управленческих институций, к компетенции которых относится администрирование прав ребенка; введения административной ответственности для должностных и служебных лиц за ненадлежащее исполнение служебных обязанностей по обеспечению прав ребенка; определения информационных прав ребенка как участника процессов информационного обмена с использованием сети Интернет.

Ключевые слова: административно-правовое регулирование, правовой статус ребенка, права ребенка, административно-правовые отношения, обеспечения прав ребенка, администрирование прав ребенка, защита прав ребенка, органы власти, должностное лицо, административная ответственность, административно-правовые гарантии прав ребенка, правосубъектность ребенка.

ABSTRACT

Navrotskyy O. O. Protection of children's rights in Ukraine: theoretical and practical principles of administrative legal regulation. – The manuscript.

Dissertation on the competition of graduate degree of doctor of legal sciences on speciality 12.00.07 – Administrative law and process; Financial law, Information law. – V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, 2018.

The dissertation is one of the first in the national legal science of complex scientific papers, which describes the results of the research of the block of issues that reveal the state of theoretical development and the peculiarities of the practice of administrative-legal regulation of the provision of child rights in Ukraine at the present stage.

The characteristic of historical aspects of formation of the rights of the child as phenomenon of social and legal reality is provided in work and also are characterized formation of system of administrative and legal regulation of their providing. It is opened tendencies of scientific development and understanding of the rights of the child in modern jurisprudence of Ukraine, features of a standard and legal regulation of the rights of the child in the national legal system of Ukraine are defined. In work administrative legal relations with participation of the child are analysed features of realization of administrative legal personality are marked out by the child, the role of public authorities and local self-government in ensuring realization by the child of the rights and legitimate interests is lit. Are considered the rights of the child as an object of administrative legal relations, the essence is disclosed and classification of administrative legal safeguards of ensuring the rights of the child in Ukraine is offered, the state and shortcomings of administrative responsibility for violation of the rights of the child of Ukraine is investigated. On the basis of processing of foreign experience of administration of the rights of the child and also considering tendencies of rapprochement of legal system of Ukraine and the legal system of the European Union offers on introduction of foreign experience of administration of the rights of the child in national practice are formulated.

In a research shortcomings of the national legal system of Ukraine which provisions regulate various aspects of ensuring the rights of the child are lit. In this regard in the thesis evidence-based offers on introduction of amendments to the current legislation of Ukraine for the purpose of optimization of standard bases of administrative and legal regulation of ensuring the rights of the child in Ukraine are stated.

Key words: administrative legal regulation, legal status of the child, rights of the child, administrative legal relations, enforcement of the children's rights, administration of the children's rights, protection of the children's rights, government authorities, official, administrative liability, administrative legal guarantees of the children's rights, the child's legal capacity.